

Utflykt i Finnmarken

Den 25 maj arrangerade Ljustorps Hembygdsförening och Skogsstyrelsen en utflykt till resterna av finnmarksbosättningen vid Valpsjön.

Bakom den finska invandringen på 1600-talet låg de svenska storpolitiska ambitionerna. De många krigen tömde statskassan och ytterligare skatter av allmogen ledde till för stor fattigdom och konkurser. Idén från staten var att man skulle kunna skapa mer skatteunderlag genom att större delar av Sverige odlades upp, i första hand från mitten på landet ned till Dalarna och Värmland. Dessa tankegångar sammanföll i tiden med stora inre oroligheter i Rautalampi i Finland. Inbördes fejder pågick - soldaterna våldgästade och plundrade allmogen. Svenskarna erbjöd finländarna att komma till Sverige och odla upp egna gårdar på kronans allmänning - med skattefrihet i 15 - 20 år.

Många nappade på erbjudandet. Till de obebodda stora skogsområdena i Ljustorp och Liden kom över 10 finska familjer, som försökte välja ut den bästa marken för sin odling av korn och råg. Snart låg svedjeröken tät över nybygget. Kor, får och en och annan häst hade de med sig. Den som vill tränga in i nybyggarnas villkor rekommende-

ras varmt boken "Nybyggares dagliga leverne" av O P Pettersson.

Etableringar gjordes i Bredsjön, Skälsjön, Tjärsjön, Återvänningen, Paljacka, Valpsjön och troligen också Rigåsen. Laxsjöholmen ligger centralt i etableringarna och verkar också ha fungerat som centrum. Det första skriftliga spåret efter den förste finnen på Laxsjöholmen är vid taxeringen 1637. Skattetaxeringen visade att två personer bodde på holmen och att de hade två kor, ett sto, en kalv, 10 får, en halv tunna korn och 4 fjärdingar råg till utsäde. 1639 skattlades Laxsjöholmen.

I kvarntulls och boskapslängder hittar man 1651 samtidigt 4 familjer med djur på Laxsjöholmen. Här kunde man få det stöd som behövdes i det hårda arbetet att genomföra en etablering.

Det var Henrik Porkar från Finland som odlade upp nybygget vid Valpsjön. Vi vet egentligen bara att Porkar hade en son Mats Hindersson (ibland skrivs Henriksson) f 1623-1705. Mats lämnade Valpsjön vid faderns död. Vad som hände med den övriga familjen är okänt.

Efter familjen Porkar flyttade Erik Finne in på Valpsjötorpet. Erik kom att kalla sig Erik Bill men han blev bara några år på torpet innan han

återvände till Finland.

Efter Henrik Porkas finns stora, välbyggda odlingsrösen som ligger utspridda i den lilla och splittrade odlingsmarken. Rösena ser ut att vara helt orörda sedan den sista odlaren, Erik Bill, försvann på 1660-talet. Att Erik bytte namn under sin vistelse i Sverige var normalt. De finska namnen accepterades inte utan de fick svenska namn när de skrevs in i kyrkböckerna. Den första övergripande karteringen av Ljustorp gjordes under 1700-talet och namn på många myrar och berg blev de namn som då användes i folkmun. De namnen kan ofta härledas till de invandrande finnarnas svenska namn.

Man har ännu inte lyckats återfinna bostadsplatsen vid Valpsjön som tyvärr kan ha legat där en väg brutits genom området.

Aldersjöbäcken rinner fram söder om den uppbrutna marken. Odlaren Henrik Porkar förekommer inte i tullkvarnslängder och kanske hade han en kvarn i bäcken. Tittar man i bäcken är stenarna lagda så att man kan ha haft en skvaltkn där. Bäcken har tveklöst tillräckligt med vatten. Det fanns mycket vatten kring odlingsstället så det var nära till det säkert viktiga fisket.

17 deltagare lyssnade till Arnold Thunström som berättar om bakgrunden till bosättningen vid Aldersjöån. Utflykten var ett samarrangemang mellan Skogsstyrelsen, dvs Ulrika Stenbäck-Lönnquist och Ljustorps Hembygdsförening. Arnold Thunström stod för det historiska innehållet.

Material: Arnold Thunström och Olof Ulander.
Bild: Olof Ulander

